

Textilier – Vår klädsel, vår påverkan

För årskurs 7-9

Vad är textilier?

Textilier är material som tillverkas av trådar eller fibrer och vävs, stickas eller pressas samman till tyg. Dessa fibrer kan vara naturliga, som bomull, ull och lin, eller syntetiska, som polyester och akryl. Naturfibrer odlas eller kommer från djur, medan syntetiska fibrer tillverkas i fabriker av råolja eller andra kemikalier.

Vi använder textilier till mycket mer än kläder: möbeltyger, sängkläder, gardiner, sportutrustning och sjukvårdsmaterial. Men det är framför allt vår klädkonsumtion som står för den största påverkan. I Sverige köper vi i snitt ungefär 11 kilo textilier per person och år eller 25 nyproducerade plagg. Om vi inte räknar med underkläder och strumpor det vill säga. Det är mer än i många andra länder, men mycket av det vi köper används bara 7-10 gånger (enligt Naturvårdsveket) innan det slängs eller glöms bort längst bak i garderoben.

Mode, kultur och identitet

Varför köper vi så mycket kläder då? Mode är inte bara konsumtion – det är också kultur. Kläder berättar vilka vi är, vilken grupp vi tillhör, vad vi tror på och vad vi vill uttrycka. Genom mode uttrycker vi identitet, tillhörighet, motstånd och kreativitet. Att klä sig handlar inte bara om trender utan också om hur vi vill bli uppfattade av andra, och hur vi känner oss själva.

I olika kulturer spelar kläder en viktig roll i traditioner, högtider och livsövergångar. Samtidigt har västerländska modeideal spridits globalt genom reklam, sociala medier och kändiskultur.

Det påverkar hur unga människor världen över ser på sig själva och sina kroppar. Kommunikation om mode har därför en stor makt – och ett stort ansvar. Enligt FN:s "Sustainable Fashion Communication Playbook" behöver vi prata mer om kläder på ett sätt som inspirerar till hållbar konsumtion, som lyfter mångfald och som utmanar idén om att vi måste ha nytt hela tiden för att vara "rätt".

Att förstå mode som en del av kultur och identitet kan hjälpa oss att göra mer medvetna val. Istället för att koppla självvärde till nya köp kan vi stärka självbilden genom kreativitet, återbruk och personlig stil.

8 kg textil

per person och år
slängdes i soporna 2023,
varav hälften var fullt
användbart.

80 %

av klimatpåverkan sker redan
vid tillverkningen – att förlänga
livet på saker som redan finns
gör skillnad.

Osynligt avfall

Tillverkningen skapar enorma
mängder osynligt avfall. Ett par
jeans kan ge upp till 28 kilo avfall
– ett par sneakers cirka 7 kilo. Allt
detta för ett enda plagg.

Varför är textil ett miljöproblem?

Modekommunikation påverkar inte bara vad vi köper – utan också hur vi känner oss när vi gör det. Enligt FN:s Sustainable Fashion Communication Playbook förstärker dagens modekommunikation ofta överkonsumtion genom att koppla identitet, lycka och social status till ständigt nya inköp. Detta leder till att särskilt unga människor upplever stress, klimatångest och kroppslig osäkerhet. Dessutom normaliserar marknadsföring ofta ohållbara konsumtionsmönster genom att inte redovisa produktens miljöpåverkan eller sociala kostnader.

Textilindustrin i sig är en av världens mest resurskrävande och förorenande industrier. Att odla bomull kräver enorma mängder vatten – ett par jeans kan kräva upp till 10 000 liter vatten att producera. Kemikalier som används vid färgning och behandling av tyger släpps ofta ut i vattendrag i länder som saknar reningsverk, vilket leder till att floder blir giftiga och dricksvattnet förstörs. I Bangladesh, Indien och Vietnam är detta ett växande problem som påverkar både miljö och människors hälsa.

De människor som arbetar i textilindustrin – ofta kvinnor och barn – arbetar under mycket tuffa villkor. Lönerna är låga, arbetsdagarna långa och säkerheten är ofta bristfällig. I vissa fall har fabriksbränder och byggnadsras kostat tusentals människors livet. Bakom varje billigt plagg döljer sig ofta en verklighet som är långt ifrån hållbar eller rättvis.

En relativt ny trend som förvärrar detta är ultra fast fashion – där modekedjor producerar nya kollektioner varje vecka, till extremt låga priser. Plagg som köps billigt slängs ofta snabbt. Det här leder till ett ännu snabbare slit-och-släng-beteende, ökade transporter och mer avfall. Det påverkar klimatet, ekosystemen och människors hälsa negativt – både där kläderna tillverkas och där de konsumeras.

Framtidens textilier

Kommunikationens roll är avgörande för att förändra ^{!!}modeindustrin. FN:s riktlinjer lyfter fram behovet av att modekommunikation ska främja beteenden som återbruk, långsiktig användning och reparation – istället för att uppmuntra ständigt köpande. Den framtid vi bygger måste inkludera berättelser om värde, omtanke och kreativitet snarare än konsumtionshets.

Textilindustrin står inför stora förändringar. EU diskuterar lagstiftning som kräver att kläder ska hålla längre, vara lättare att laga och innehålla tydlig information om innehåll och miljöpåverkan. Sverige har infört obligatorisk insamling av textilier enligt Eu:s textildirektiv, vilket betyder att textilier ska sorteras på samma sätt som andra fraktioner – till exempel plast och metall.

Samtidigt pågår forskning kring att utveckla nya fibrer från trä, alger, bananfibrer och till och med avfall. Flera företag testar cirkulära affärsmodeller där gamla kläder tas tillbaka, återtvinns och blir till nya – men dessa lösningar behöver skalas upp snabbt då det är brådskande att hitta bra lösningar på vårt textilproblem.

Vad händer med textilier när vi slänger dem här i Luleå?

I Sverige slänger vi ungefär 7,5 kilo textilier per person och år – trots att mer än hälften av det skulle kunna återanvändas. Den största delen går till förbränning, också kallat energiåtervinning. Här i Luleå kan man sortera sina textilier i två olika fraktioner: textil – här lämnar man sina hela och rena textilier som kan återanvändas av någon annan, ofta är det ganska mycket av det du sorterar ut som går att återanvända om du bara tvättar upp det eller vädrar och tar bort fläckar. De andra fraktionen heter trasig textil och där lämnar du de textilier som inte går att använda längre – de som är slitna, trasiga eller för fläckiga för att kunna användas vidare. Regeringen har dock ganska snabbt ändrat sig kring just den trasiga textilen. Efter den 1:a oktober 2025 kan man slänga trasig textil i vanliga restavfallet igen.

Eftersom det inte ännu finns någon bra lösning för textilåtervinning här i norra Sverige går den trasiga textilen, efter att den vägts, till förbränning och energiåtervinning i Boden. Textilierna blir då till värme och el till Bodensarna.

Av det textilier som slängs i Sverige är det knappt 5% som materialåtervinns. Det beror på att det ännu är svårt att återvinna textilfibrer på ett effektivt sätt. Kläder innehåller ofta blandmaterial, dragkedjor, tryck och plastdetaljer som gör dem svåra att bearbeta. Det finns dock projekt – bland annat i Sundsvall – där man utvecklar teknik för att omvandla gamla kläder till ny viskosfiber. Internationellt testas även återvinning via kemisk nedbrytning eller enzymteknik, men de är ännu kostsamma och inte i full drift.

En annan utmaning är att systemen för insamling och sortering ännu inte fullt utbyggda. Sedan januari 2025 har kommunerna i Sverige ansvar att samla in, sortera och väga textilier och samtidigt pågår ett arbete in om Eu för att ta fram ett producentansvar för textilier, liknande det som finns för förpackningar vilket gör att kommunerna inte fullt kan investera i nya insamlingssystem eftersom förutsättningarna kan ändras snart igen.

Även om textilåtervinning är viktig, räcker den inte för att lösa problemet. Produktionen ökar snabbare än tekniken hinner utvecklas, och återvinning kan aldrig helt kompensera för överkonsumtion. Även om vi kan skapa nya material av gamla krävs energi, kemikalier och en del nya råvaror för att skapa dessa nya plagg. Det bästa vi kan göra är därför att minska vår användning, köpa färre plagg, använda dem längre och ta hand om dem bättre.

Vad kan du göra själv?

Det finns många sätt att påverka, även som ungdom!

- 1 Det viktigaste är att **använda de kläder du redan har**. Kläder som används dubbelt så länge halverar sin miljöpåverkan.
- 2 Du kan också vara kreativ – **sy om något som är trasigt** eller kombinera gamla plagg på nya sätt, gå på din lokala klädbyttardag eller anordna en mysig klädbytarkväll med dina kompisar.
- 3 **Hitta din stil!** Att hitta sin egen stil handlar **inte** om att följa varje ny trend, utan om att våga vara personlig. Kanske kan du utmana dig själv att inte köpa något nytt på en månad? Eller att bara handla second hand under en termin? Allt du gör spelar roll.
- 4 **Tvätta mer sällan** – då håller kläderna längre. Vädra, ta bort fläckar direkt och häng upp dina kläder istället för att lägga dem på "stolen".

**Hitta din stil,
var kreativ
och använd
det du har**

**Det handlar inte om att sluta ha kul med kläder och uttryck –
tvärtom! Det handlar om att göra det smartare, mer medvetet
och mer hållbart – för både dig, andra människor
och planeten vi alla delar.**

Vill du fördjupa dig? Läs mer i texten om Återvinning av textilier för åk 9–Gy.